

ปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย
(FACTORS AFFECTING MIGRATION IN RURAL THAILAND)

โดย

นางสาวเพ็ญพร ตีระสวัสดิ์ วท.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)

002144

วิทยานิพนธ์นี้

เป็นส่วนประกอบการศึกษาคณะระเบียบปริญญามหาบัณฑิต

ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนกวิชาสังคม

พ.ศ. ๒๕๑๓

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติ ให้นักศึกษานិพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วน
ประกอบการศึกษาตามปริญญาโทบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ประธานกรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร กรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร กรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมงานวิจัย อาจารย์ประจำ แสดงสว่าง

วันที่ 30 เดือน เมษายน พ.ศ. 2513

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิจัยครั้งนี้คือต้องการศึกษาถึงปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย อาศัยข้อมูลแบบปฐมภูมิจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศไทย ในส่วนที่เป็นการวิจัยในเขตชนบทรอบแรก ดำเนินการโดยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ ครอบคลุมตัวอย่างประมาณ ๑ ต่อ ๒,๐๐๐ ครัวเรือนในเขตชนบทได้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน

วิทยานิพนธ์นี้มีใจความมุ่งหมายที่จะศึกษาเพื่อพิสูจน์สมมติฐานใด ๆ หากแต่มุ่งที่จะศึกษาเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยอันอาจยังผลต่อการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย ในปัจจุบันเป็นสำคัญ

จากการศึกษาถึงลักษณะเบื้องต้นของข้อมูล พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งของหัวหน้าครัวเรือนชายที่ตกเป็นตัวอย่างมีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๔๘ เป็นผู้ที่มีสมรสแล้ว เกือบ ๓ ใน ๔ หรือประมาณร้อยละ ๗๓ มีระดับการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ประมาณร้อยละ ๗๔ มีอาชีพเกษตรกรรม หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีการติดต่อกับสังคมภายนอกไม่บ่อยนัก และเมื่อพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวโดยทั่วไปแล้ว ปรากฏว่าประมาณครึ่งหนึ่งของหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมดมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลาง และประมาณครึ่งหนึ่งที่ให้คำตอบว่ามีความเพียงพอในขนาดที่ดินที่ถือครองเพื่อการเกษตรและมีผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของครอบครัว

มีความแตกต่างกับเล็กน้อยในด้านโครงสร้างทางอายุของผู้ไม่เคยย้ายถิ่นและผู้เคยย้ายถิ่น โดยทั่วไปแล้ว ปรากฏว่าผู้เคยย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงกว่าผู้

ไม่เคยขายดิน ในทำนองเดียวกัน ผู้เคยขายดินที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีอัตราส่วนน้อยกว่าผู้ไม่เคยขายดินอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ผู้เคยขายดินยังมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่าผู้ไม่เคยขายดิน และเมื่อพิจารณาดังฐานะทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า ผู้เคยขายดินมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงกว่าผู้ไม่เคยขายดิน และประมาณร้อยละ ๘ ของหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างมีความต้องการที่จะขายดิน

จากการศึกษาถึงปัจจัยอันอาจยังผลต่อการขายดิน พบว่า เศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญอันอาจยังผลต่อความต้องการขายดิน กล่าวคือประมาณร้อยละ ๓๐ ของผู้ที่ให้คำตอบว่าต้องการขายดินให้เหตุผลว่าเนื่องมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาดังปัจจัยทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ปรากฏว่า เกษตรกรผู้มีผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของครัวเรือนและเกษตรกรผู้ต้องเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรมีความต้องการขายดินสูง

นอกจากนี้ปรากฏว่า กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อยมิได้มีความต้องการขายดินสูง หากแต่หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มอายุ ๓๕ - ๓๙ และ ๔๕ - ๔๙ ปี มีความต้องการขายดินสูงที่สุด

ปัจจัยทางสังคมที่สำคัญคือการศึกษา ปรากฏว่า มีผู้ต้องการขายดินเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในกลุ่มผู้ระดับการศึกษาสูง รวมทั้งผู้ที่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากกว่าจะมีความต้องการขายดินสูงกว่าด้วย

การศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะให้ประโยชน์ทางวิชาการ โดยเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการขายดินในสาขาวิชาประชากร และเป็นพื้นฐานในการเปรียบเทียบกับการศึกษาและวิจัยที่คล้ายคลึงกันแล้ว ยังอาจเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย

ABSTRACT

๑

The purpose is to study factors which potentially affect internal migration in rural Thailand. Data were collected from the "National Longitudinal Survey of Social, Economic and Demographic Change in Thailand," conducted by the Population Research and Training Center, Chulalongkorn University, April - May 1969. The sample is a stratified selection of 1 : 2,000 of all households in rural areas. The sample size was 1,118 male heads of households. The method used in collecting data was questionnaires.

The emphases in the present study are on differences between those who never and ever moved, (in various characteristics), and also, factors which encourage them to move. This study does not try to prove or disprove any hypothesis. Moreover, because of the lack of data, factors which affected internal migration in rural areas cannot be determined completely.

Basic characteristics were as follows: 57 per cent of heads of households were aged 40 years or more, 98 per cent were married, 73 per cent did not complete more than 7 years of school, 75 per cent had agricultural occupations. They had occasional contacts with the outside world. Concerning economic status, 46 per cent of them had moderate level.

There was little difference in age structure between those who never and ever moved. In general, those who ever moved

studied in higher grades than those who never moved. The proportion of heads of households who had agricultural occupations was less among those who ever moved. In addition, they had more frequent contacts with the outside world, and they also had higher economic status than those who never moved.

Among heads of households, about 8 per cent intent to move. It was found in this study that the economic factor is the main one affecting their intention, because not only farmers who have lower economic status usually intend to move, but also farmers who own little land, do not farm enough land (either owned or rented), and do not produce a large quantity of crops.

Concerning demographic factors, it was found that heads of households who intend to move are most often of age 35 - 39 years. Educational composition was one of the social factors which strongly affected their intention to move. Those who had high intention to move usually were of higher educational level. Another influence was the contact with the outside world, for it was found that those who had frequent contact with the outside world had high intentions to move.

In addition to, having the academic benefit of accumulating more information about internal migration and laying a basis for comparison with later similar studies, this research project can be helpful as a guide in constructing a suitable policy for economic and social development.

กิติกรรมประกาศ

ผู้ศึกษาใครขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงต่อศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ให้ทุนการวิจัยและทุนการศึกษาในชั้นปริญญาโทบัณฑิต ตลอดจนผู้ร่วมงานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากรทุกท่าน ซึ่งผู้ศึกษาได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตลอดมา ผู้ศึกษาใครขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร ที่ได้อนุญาตให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการดำเนินงานในการเขียนวิทยานิพนธ์ อาจารย์เสาวลักษณ์ เปี่ยมปิติ และอาจารย์วิวิธ ศิริภักย์ แห่งกองสำรวจประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ได้อนุญาตให้คำปรึกษาและเสนอแนะแนวความคิดในด้านระเบียบวิธีวิจัยในการเขียนวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจากศูนย์ประเมินผลด้วยเครื่องจักร สำนักงานสถิติแห่งชาติและหน่วยคอมพิวเตอร์ไซแอนส์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้าน การประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องจักร ซึ่งผู้ศึกษาใครขอแสดงความขอบคุณหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทั้งสองแห่งเป็นอย่างยิ่ง และผู้ศึกษาเวนเสียมิใครจะแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นคือ อาจารย์ปรีชา แสงสว่าง อาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมการวิจัย ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำโดยใกล้ชิดจนการเขียนวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปสมความมุ่งหมาย ในที่สุดนี้ผู้ศึกษาใครขอเข้าถึงความซาบซึ้งในความกรุณาของผู้ที่กล่าวนามมาแล้วข้างต้น ซึ่งนับเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการช่วยให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสศึกษาและเสนอวิทยานิพนธ์นี้ จึงใครขอแสดงความขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ข
รายการตารางประกอบ	ฅ
บทที่	
๑. บทนำ	๑
๒. ระเบียบวิธีวิจัย	๑๒
๓. ปัจจัยอันอาจยังผลต่อการขายดิน	๓๔
ปัจจัยทางประชากรอันอาจยังผลต่อการขายดิน	๓๖
ปัจจัยทางสังคมอันอาจยังผลต่อการขายดิน	๔๓
ปัจจัยทางเศรษฐกิจอันอาจยังผลต่อการขายดิน	๔๔
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอันอาจยังผลต่อการขายดิน	๕๖
๔. สรุปและขอเสนอแนะ	๖๕
บรรณานุกรม	๗๒

รายการตารางประกอบ

ตารางที่

หน้า

๑.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายดินและอายุ	๑๘
๒.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายกินและสถานภาพสมรส	๑๙
๓.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายดินและการศึกษา	๒๐
๔.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายดินและอาชีพ	๒๒
๕.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายดินและความถี่ของการไปใน ตัวอำเภอที่อาศัยอยู่	๒๓
๖.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม การขายกินและจำนวนจังหวัดอื่นที่เคยไป	๒๕
๗.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครุว์เรือน จำแนกตาม ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว	๒๖
๘.	จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามการขายดิน และจำนวนที่ดินถือกรรมสิทธิ์	๒๘
๙.	จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามการขายดิน และจำนวนที่ดินเช่าเพื่อการเกษตร	๓๐
๑๐.	จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามการขายกิน และความรู้สึกเกี่ยวกับความเพียงพอในจำนวน ที่ดินถือครอง	๓๒

๑๑.	จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามการย้ายถิ่น และความรู้สึกเกี่ยวกับความเพียงพอในผลผลิต ทางการเกษตร	๓๓
๑๒.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตาม ความต้องการย้ายถิ่นและอายุ	๓๔
๑๓.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่นและสถานภาพสมรส	๔๐
๑๔.	จำนวนรอยละของผู้ย้ายถิ่น จำแนกตามสถานภาพสมรส เมื่อย้ายถิ่นครั้งแรก และสาเหตุของการย้าย	๔๒
๑๕.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่นและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	๔๓
๑๖.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่น และระดับการศึกษา	๔๔
๑๗.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่น และประสิทธิภาพในการย้ายถิ่น	๔๖
๑๘.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่น และจำนวนจังหวัดที่เคยไป	๔๗
๑๙.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่น และระยะทางจากหมู่บ้านถึงที่ ชุมนุมชน	๔๘
๒๐.	จำนวนรอยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามความ ต้องการย้ายถิ่น และฐานะทางเศรษฐกิจของ ครอบครัวในสายตาของผู้สัมภาษณ์	๕๕

ตารางที่

หน้า

๒๑. จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามความต้องการ
 ย้ายถิ่นและจำนวนที่ดินที่ถือกรรมสิทธิ์ ๕๑

๒๒. จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามความต้องการ
 ย้ายถิ่นและจำนวนที่ดินเช่าเพื่อการเกษตร ๕๒

๒๓. จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามความต้องการ
 ย้ายถิ่นและความรู้สึกเกี่ยวกับความเพียงพอ^๑ ที่ถือ
 ครองเพื่อการเกษตร ๕๓

๒๔. จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามความต้องการ
 ย้ายถิ่นและความรู้สึกเกี่ยวกับผลิตทางการเกษตร
 ต่อการดำรงชีวิตของครอบครัว ๕๔

๒๕. จำนวนรอยละของเกษตรกร จำแนกตามความต้องการ
 ย้ายถิ่นและการไ้รับ^๒นำจากการชลประทาน ๕๖

๒๖. จำนวนรอยละของผู้ต้องการย้ายถิ่น จำแนกตาม
 ประสบการณ์ในการย้ายถิ่นและระดับการศึกษา ๕๗

๒๗. จำนวนรอยละของผู้ต้องการย้ายถิ่น จำแนกตาม
 ความถี่ของการไปตลาดในอำเภอและจำนวน
 จังหวัดอื่นที่เคยไป ๕๘

๒๘. จำนวนรอยละของผู้ต้องการย้ายถิ่น จำแนกตาม
 ระยะทางจากหมู่บ้านถึงที่ชุมนุมชนและประสบการณ์
 ในการย้ายถิ่น ๖๐

๒๙. จำนวนรอยละของผู้ต้องการย้ายถิ่น จำแนกตาม
 ระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ๖๒

๓๐. จำนวนรอยละของผู้ต้องการย้ายถิ่น จำแนกตาม
 จำนวนที่ดินที่ถือกรรมสิทธิ์และจำนวนที่ดินเช่าเพื่อการเกษตร ๖๔